

RUSYA'DAN AYRI YA DA RUSYA'NIN BİR PARÇASI: UKRAYNA-RUSYA İLİŞKİLERİNİN KEDERLİ BİR DESTANI*

Igor TORBAKOV**

A decade of Russian-Ukrainian relations is a sad saga that expounds the Ukrainian elites waste to escape Russian orbit and how they can not be free from her eastern imperial sister's containment. The main aim of this article is to determine current (ups and downs) of in Russian-Ukrainian relations and explain why Ukraine finds itself an unequal position in respect to its Relation with Russia.

I 999 sonbaharında Ukrayna'nın yeniden seçilen başkanı Leonid Kuçma, tören konuşmasında Ukrayna dış politikasının önceliklerini açıkladı. En önemli amacının Avrupa Birliği ile ilişkileri derinleştirerek, Ukrayna halkının "Avrupa seçeneğini" hayata geçirmek ve sonunda da ülkesini ayrıcalıklı, zengin Avrupa ulusları klubüne ve diğer "Avrupa-Atlantik yapılarına" dahil etmek olduğunu söyledi. Diğer iki öncelik ise bir parça bir-biriyle çelişkili olarak, hem Rusya hem de ABD ile stratejik ortaklıklar geliştirmek olmuştur. Ukrayna dış politikasının bu nokta da pek de sağlam olmayan yapısı Başkan Kuçma tarafından "çok vektörlü diplomasi" olarak tanımlanmıştır.

Bugün bu heybetli yapı yıkıntıları içerisinde görünmektedir. Batılılar-Avrupalılar ve Amerikalılar-

.....
: **Batılılar-Avrupalılar ve**
: **Amerikalılar-Kuchma'nın**
: **Ukrayna'sını neredeyse**
: **iflas etmiş bir ekonomik**
: **sistemle birlikte, temel**
: **insan hakları ve**
: **özgürlüklerine saygısı**
: **olmayan otoriter ve**
: **tamamıyla yozlaşmış**
: **bir rejim olarak**
: **tanımlamaktadır.**
.....

* Avrasya Dosyası için yazılan bu makale Işık Kuşçu tarafından çevrilmiştir.

** Kiev, Milli Kütüphane Araştırmacısı.

Avrasya Dosyası, Rusya Özel, Kış 2001, Cilt: 6, Sayı: 4, s. 297-314.

Kuçma'nın Ukrayna'sını neredeyse iflas etmiş bir ekonomik sistemle birlikte, temel insan hakları ve özgürlüklerine saygısı olmayan otoriter ve tamamıyla yozlaşmış bir rejim olarak tanımlamaktadır. Güç durumundaki devlet başkanı ise son yapılan skandallarla dolu açıklamalar, iktidarın kötüye kullanılması, muhalif gazetecilerin öldürülmesinde suç ortaklığı ve seçim sonuçlarında yolsuzluklarla birlikte uluslararası toplumdan dışlanmış bir kişi haline gelmiştir.

Bu olumsuz koşullar altında Ukrayna dış politikasının kırılmış pusula ibresi sadece bir yönü göstermektedir: Moskova. Bugünlerde yalnızca Vladimir Putin'in Rusya'sı, Kiev'i eski emperyalist efendisine daha sıkı bağlarla bağlamaya çalışarak, "Avrupa'nın yeni hasta adamı" ile istekli bir şekilde ilgilenmektedir.

Bu makalenin ana hedefi Ukrayna-Rusya ilişkilerinin son zamanlardaki zigzaglarını belirlemek ve talihsiz Ukrayna'nın neden kendini Moskova ile eşitlikli bir ilişki içerisinde bulduğunu açıklamaya çalışmaktır.

***

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının hemen ertesinde, bazı analizciler yeni bağımsızlığını kazanmış Ukrayna ve Rusya Federasyonu'nun, aralarında daha önce uluslararası ilişkiler bulunmayan yeni birer ülke olduğunu ve "beyaz bir sayfa" açarak yeni ilişkiler kuracaklarını iddia etmişti. Bu, resmi olarak doğru bir varsayım olmasına rağmen fiilen hatalıdır. SSCB'nin dağılmasının beklenmedik ve ani bir olay olduğunu inkar etmek güç olmasına karşın bu yeni uluslar birden bire ortaya çıkmamıştır. Rusya hem yasal olarak hem de elitlerin ve kitlelerin siyasi psikolojilerinde yüce bir soy ağacı olarak tanımlanmıştı. Rusya, kendisini doğrudan büyük Rus İmparatorluğu'nun ve Sovyetler Birliği'nin halefi olarak nitelendirdi. Aslında, Duma'nın ordu üniformaları (Bizans-Moskova iki başlı kartalı), bayrak (Büyük Petro'nun üç rengi), ve marş (Stalin tarafından seçilen Sovyet dönemi ulusal marşı) konusundaki seçimleri bu siyasi devamlılığın sembolik bir göstergesinden başka bir şey değildir. Öte yandan, Ukrayna da bu türlü davranışlar sergilemese de hala modern bir ulus ve egemen bir devlet olmak için bir dizi çabanın harcadığı bir ülkedir. Buna rağmen Ukrayna'nın modern tarihinde pek çok kere Rusya tarafından kısmen ya da tamamen absorbe edildiğini görmekteyiz. Bu yüzden tarihi perspektifte, çağdaş Ukrayna-Rusya ilişkileri eski teba ve yönetici, sömürge ve metropol, çevre ve merkez ilişkileri olarak oldukça acılı ve zorludur. Bu, son on yılda iki Doğu Avrupalı komşu arasındaki karmaşık ilişkinin her yönüne nüfuz etmiştir.

Ukrayna-Rusya ilişkileri tarihinin klasik Gellnerci anlamda tipik bir milliyetçilik hikayesi olduğunu söylemek mümkündür. Bir zamanlar Romanov Hanedanlığı ve monarkın kutsal kişiliği altında bütünleşmiş pek çok halkın oluşturduğu sınırsız bir Rus imparatorluğu vardı. Belirli bir noktada, bu halklar (Ukraynalılar da dahil) ya da seçkinleri kendi devletleri olması gerektiğine ve yöneticilerinin kendi içlerinden olması gerektiğine karar vermişlerdir. Kişinin kendi ulusuna modern sadakatı düşüncesi ile modern öncesi imparatorluğa sadakat düşüncesi çatışmıştır. Roman Szporluk ve Aleksei Miller¹ gibi akademisyenleri izleyerek, ben de Ruslar ve Ukraynalılar konusunda, iki ulusal proje arasında şiddetli bir rekabetin başladığını iddia ediyorum. Rus siyasi seçkinleri, emperyal, efendi bir ırk olarak, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Beyaz Ruslar, Ukraynalılar ya da Büyük Ruslar arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın kendi "büyük Rus ulusu" projelerini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu üç halk da tek bir kudretli Rus ağacının dalları olarak görülmüştür. St. Petersbourg'un milliyetçi bürokratları bu fikrin, Doğu Avrupa düzlüklerinin tamamında medya ve iletişim kanalları ile her bir köylüye yayılması konusunda ısrarlıydı.

Bu büyük Rus tasarımına, Ukrayna entellektüelleri Rusya'dan tamamen ayrı, kendi parlak geçmişi, edebi dili ve gelişmiş kültürü ile ayrı bir Ukrayna ulusu kavramıyla karşılık vermişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Rus İmparatorluğu'nun dağılması ve Devrim'in ardından hem Ruslar hem de Ukraynalılar kendi içlerinde rakip ulusal projelerini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. 1917-1920 dönemi Ukraynalılar'ın daha önceki ulus inşası çabalarının zirvesi olarak görülür. Ukrayna Halk Cumhuriyeti ve bunu takiben yarı bağımsız Ukrayna rejimlerinin oluşumu Ukrayna ulusal bilincinin oluşumuna güçlü bir ivme kazandırmıştır. Ancak iç savaşta Rus Bolşevikleri'nin zaferi ve SSCB'nin oluşumu yeni ve oldukça çelişkili bir durum yaratmıştır. Öte yandan 1922 yılında oluşumunda sınır halklarına siyasi imtiyazdan başka bir şey vermeyen Sovyet federe devletinin ulusal projelerini başarıyla tamamlamalarında Ukraynalılar'a yarar sağladığını da varsayabiliriz. Ancak, bilindiği gibi Sovyetler Birliği gerçek bir federasyon değildi ve ayrı bir Ukrayna siyasi kimliği oluşumu söz konusu bile değildi. Öte yandan bu federasyona benzer yapının yaratılması Rusların kendi ulus inşası süreçlerini de kötü yönde etkilemiştir. Birincil olarak, SSCB federe yapısı içerisinde birliğe üye ulusal cumhuriyetlerinin resmen tanınması Rusya'nın problemli ihtilal dönem-

¹ Bakınız Roman Szporluk, "Ukraine: From Imperial Periphery to a Sovereign State", *Daedalus*, vol.126, no.3, 1997, s. 85-119; Aleksei Miller, "Rossiay i Ukraina v XIX –nachale XX v.: nepredopredelenayya istoriya", in *Ukraina i Rossiya: obshchestva i gosudartstva*. Ed. D. Furman. Moskova: Prava cheloveka, 1997, s.71-87

lerinde yarım kalan "büyük Rus ulusu" projesinin etkin bir şekilde gerçekleştirilme ihtimalini ortadan kaldırmıştır. İkincisi, Sovyet ve Rus nosyonlarının SSCB tarihi boyunca sürekli iç içe girmesi Rus ulusal bilincine büyük ölçüde zarar vermiştir. Rus olmanın tam olarak anlamı hâlâ belirsizdir. Daha basit bir şekilde, ulusal projelerini uygulama konusunda 1991'de Ruslar ve Ukraynalılar, 1920'lerin başında yarım bıraktıkları şeye yeniden başlamışlardır.

İşte bu rekabetin acı mirası yüzünden "Rusya ve Ukrayna yaklaşık on yıl önce Sovyetler Birliği'nin dağılması ardından açık bir düşmanlıkla olmasa bile birbirlerini karşılıklı şüphe ile karşılamıştır". İki acemi ege-men devlet birbirlerine karşı tarihi algılamalarla yaklaşmıştır. Financial Times'ın editörüne göre "Moskova, 350 yıllık Rus hükümlerinin sonrası, Ukrayna'nın bağımsızlığını geçici bir sapma olarak değerlendirmektedir. Kiev ise buna yalnız başına ilerleme konusunda kararlılığıyla yanıt vermiştir".²

Pek çok yorumcu (özellikle dış gözlemciler), etnik, dilsel ve kültürel olarak birbirlerine neredeyse "kan kardeşleri" derecesinde benzer olan bu halklar arasında gerçek sorunun ne olduğunu merak etmektedir. Moskova tarihçisi Dmitri Furman, uluslar ve devletler arasındaki ilişkilerin aile içi ya da komşular arasındaki ilişkilerden daha karmaşık olmadığını vurgulayarak, kardeşler arasındaki ilişkinin de her zaman kolay ve çatışmadan uzak bir ilişki olmadığını iddia etmektedir. Sırlar ve Hırvatlar da kardeştir. Furman, "Ukraynalı ve Rus kardeşler, ayrı halklar olarak isimlendirildiklerinde, onları farklı kılan ayıran nedir?" diye sorar. Ona göre, bu ayrı normal olarak kardeşleri ayıran şeyin aynısıdır; ebeveynler konusunda mücadele, öncelikli evlat olma, miras. Büyük kardeşin küçüğü eşit olarak görme gerekliliği konusunda münakaşa, ön planda olma isteği ya da aile hiyerarşisinde küçük kardeşin kendi yerini unutmayıp buna göre davranması gerekliliği".³

Ukrayna ulusal projesinde Rusları tehdit şey eden nedir? Çoğu için bunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi yalnızca Rus halkının potansiyel büyüklüğünü azaltmayacak aynı zamanda tarihi "ulusal topraklarının" büyük bölümünü de onlardan alacaktır. Bununla beraber bu, Rusları tarihlerinin değerli ve en eski parçası olan Kiev Rus'undan da ayıracaktır. Furman'ın benzetmesini yeniden kullanacak olursak, bu birden bire ortaya çıkan kardeşin yalnızca size ait olduğunu düşündüğünüz mirasta hak iddia etmesine benzemektedir.

² Editörün Yorumu, "Kiev's Plight", *Financial Times*, Şubat 13, 2001.

³ Dmitri Furman, "Russkie i ukrainsy: trudyne otnosheniya brat'ev", *Ukraina i Rossiya*, s. 4,5.

destekli bir bağımsızlık hareketi ne de kahramanları ve şehitleri ile "anti-emperyalist" bir özgürlük mücadelesi yaşamıştır. Komünist rejim çöktüğünde ve Sovyetler Birliği parçalara ayrıldığında yeni bağımsızlığını kazanmış Ukrayna (Baltık devletleri dışındaki diğer eski Sovyet devletleri gibi) siyasi ve ideolojik olarak farklı parçalara ayrılmış olan tabandaki kitleler ve tavandaki seçkinlerle karşı karşıya kaldı. Rus Bilimler Akademisi, Sosyoloji Enstitüsü verilerine göre, Rusya'nın şu anki siyasi seçkinlerinden yüzde 75'inden fazlası ve iş çevrelerinin yüzde 60'ı eski Sovyet nomenklatura üyeleridir. "Bu oluşum yönetici seçkinlerin ve Sovyet sisteminin genelde aynı kaldığı Beyaz Rusya'dan, yerel yönetici sınıfın bölgesel ve klan gruplarından yalnızca bir kaç yeni temsilciyi aralarına dahil ettiği, Türkmenistan ve Özbekistan'a kadar aynı durum neredeyse tüm BDT devletlerinde söz konusudur".⁵

Neredeyse aynı olan Sovyet sonrası toplum yapılarına rağmen, bu iki ülkede yeni jeopolitik durumun değerlendirilmesi açısından Rusya ve Ukrayna birbirlerinden oldukça farklıdır. Bir grup sosyolog Rusya'da yeni kazanılan devlet statüsünün seçkinler ya da medya bilincinde birincil bir yere sahip olmadığını işaret etmektedir. Tam tersine, bu "ulusal kendini gerçekleştirme alanının" kaybı ve eski birlik devletinin kaybının neden olduğu "hayaletin acıları" ile ilişkilidir. Ulusal bağımsızlığın öneminin "yeni eski" seçkinlerin temel siyasi değerleri arasında uygun yerini bulduğu diğer eski Sovyet devletlerinin aksine (Beyaz Rusya dışında), Rusya'da "emperyal merkezden bağımsızlaşma"nın yarattığı ilk rahatlık hissi yerini siyasi uyuşukluğa bırakmıştır. Sovyetler Birliği'nin hür iradesi önünde bir engel olarak görülmediği, tam tersine, bunun Rusya Federasyonu'nun destekleyici etkisinin kabul edildiği düşünce yaygın hale gelmiştir. Bunlar Rusya'nın elde ettiği "ulus egemenliğinin" Moskova'nın siyasi sınıfının zihninde niçin aşındığını açıklar.⁶

"Sıradan Ruslar" ise, yaşadıkları yerden bağımsız olarak kendilerini daima ulusal çoğunluk olarak gördüklerinden, hiç bir zaman SSCB içerisinde hür irade sorunu ile karşılaşmamışlardır. Bu yüzden Rusya Federasyonu'nu "kendi devletleri"ni kazandıkları düşüncesiyle ilişkilendirme eğilimleri yoktur. Bu yüzden analizciler, siyasi elitlerin kayıp süper güç statüsü nostaljisinin kitlelerin hem fiziki alan hem de

⁵ Yu. Oganis'yan. "Sotsial'no-politicheskiye struktury v SNG", *Politicheskiye protessy v natsional'noi i regional'noi sfere*. Moskova: Forum: 2000, 1997, s.52.

⁶ Bu tutum Moskova siyasi analizcisi Aleksandr Tsipko'nun son makalesinde yansıtılmıştır. Ona göre "Rusya Cumhuriyeti" adındaki devlet " Rus imparatorluğunun, Türki halkın ve Ugro-Finlerin oluşturduğu bütünden başka bir şey değildir." "Aslında eski Sovyet devletlerinden bir Slav cumhuriyeti yaratılmasının bugünün Federal Almanya'sından farkı olmayacaktır."der (Bakınız *Nezavisimaya Gazeta*, Şubat 20, 2001).

özgür sosyal ilişkiler açısından kaybedilen topraklar için duydukları nostalji ile pekiştirildiği Rusya'da belirgin bir ideolojinin oluştuğunu ileri sürmektedirler. Ukrayna'da ise oldukça farklı bir eğilim vardır. Ukrayna elitlerinin bilincinde, Ukrayna'nın siyasi bağımsızlığı oldukça önem kazanmıştır. Çünkü bu neredeyse bir gecede, küçük bir taşra olan Kiev'in seçkinlerini Avrupa elitleri ile siyasi önem açısından eşit konuma getirmiştir. Seçkinler için Ukrayna'nın bağımsızlığını oldukça çekici kılan gittikçe artan prestij ve Batı Avrupa ve Birleşik Devletler gibi önemli güçlerin ilgisidir.

Ukraynalı kitlelerde bağımsızlığın değeri oldukça pragmatik, fakat kesinlikle temelsiz bir görüş olan, siyasi bağımsızlığın refah getireceği düşüncesi nedeniyle egemen devlet yeni doğduğunda oldukça yüksekti. Daha sonra Ukrayna halkının tutumu daha değişken hale geldi. Bir tarafta SSCB'nin dağılması "kendi devletlerini" kurmalarına olanak veren olumlu bir gelişme olarak görülürken diğer taraftan Ukrayna'nın bağımsızlığı kitlenin yoksullaşması, ekonomik istikrarsızlık, sosyal bağların kopması vs. ile daha ilintili olarak görülmeye başlandı.

Son yapılan kamuoyu yoklamaları sonuçları oldukça dikkat çekicidir: Ukrayna vatandaşlarından yalnızca yüzde 15'i Batı ile yakın ilişki içinde olmayı isterken, yüzde 42'si BDT üyeleri ve Rusya ile bir çeşit entegrasyon taraftarıdır.⁷

Ukrayna-Rusya ilişkilerini etkileyen bir diğer faktör olağan olmasına karşı oldukça önemlidir: Ukrayna'nın Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığı. Ukrayna ekonomisi büyük ölçüde genelde ithalata ve özelde enerji nakliyesi ithaline bağlıdır. Kendi petrolü ile Ukrayna ekonomik talebin ancak yüzde 10'una ve kendi doğal gazı ile ihtiyaçlarının yalnızca yüzde 15-17'sine cevap verebilmektedir. Kiev'in enerji nakliyesinin yüzde 90'ı Rusya'dan ithal edilmektedir.⁸

SSCB ortadan kalkması ertesi bağımsız Ukrayna oluştuğunda, Kiev Moskova'nın doğal zenginliklerinin yabancı tüketicisi-dünya fiyatlarından alma gerekliliğiyle-haline geldi.⁹ Aynı şekilde, batı yönünde Ukrayna topraklarından geçen tüm boru hatları, yer altı gaz depolama tesisleri ve diğer önemli altyapı enerji kaynaklarını Batı pazarlarına ihraç eden

⁷ Bakınız Yevgennii Golokhava, Natalia Panina, "Rossiisko-ukrainskie othosheniya v obshhestvennom mnenii Ukrainy i Rossii", *Ukraina i Rossiya*, s. 259-277; M.I. Beletsky, A.K. Tolyppo, "Natsional'no-kul'turnie i ideologicheskie orientatsii naseleniya Ukrainy", *Polis*, no.4, 1998, s. 74-89.

⁸ Bakınız Robert Ya. Yevzerov, *Ukraina: s Rossiei vmeste ili vroz'?*, Moskova: Ves'Mir, 2000, s. 28.29.

⁹ İlgincidir ki bu basit gerçek Ukrayna liderleri tarafından anlaşılamamıştır. 1999 yazında Ukrayna başkanı Leonid Kravchuk tipik bir açıklama yapmıştır: Seçim programımı yazarken, gaz ve petrol hiç bir şey tutmuyordu. Başkan olduğumda Rusya dünya fiyatları geliştirdi. Programımda böyle bir şeyi öngörebilir miydim?" (Leonid Kravchuk, "Pro vybory ta realii prezydebtstva", *Romry Report* (Kiev), no.4, Yaz 1999, s. 14).

Rusya için Ukrayna yabancı mülk haline gelmiştir. Rusya'nın Batı'ya ihraç ettiği gazın yaklaşık yüzde 95'i Ukrayna transit şebekesi üzerinden geçmektedir.

"Post-emperyal" gelişmeler Rus-Ukrayna ilişkilerini bir kör düğüm haline getirmiştir. Her iki ülke de karşılıklı bağımlılığı kendi yararına kullanmaya çalışmaktadır. Rus gazı ve petrolünü nakit ya da başka şekilde satın alamayan, Ukrayna transit hattın gelen gazı çekerek hatta üçüncü ülkelere bunu satarak vaktinde ödenmemiş borçların cezasından muaf olmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda, Kiev umutsuzca -Türkmenistan ve İran gibi- alternatif enerji kaynakları arayışındadır. Rusya ise gaz borçlarını siyasi güce dönüştürebilmek için bir süre daha Ukrayna'nın kronik acizliğine ve diğer "düzensizliklerine" katlanmaya hazırdır. Buna rağmen Moskova da gaz için alternatif yollar arayışındadır. Son olarak Rusya'nın dev gaz tekeli Gasprom, Ukrayna'yı devre dışı bırakan, Kiev'i transit ücretlerinden mahrum eden ve Rus gazını çalmasına imkan vermeyen, Polonya ve Slovakya'dan geçen yeni bir boru hattı yapma konusunda kararlı olduğunu açıklamıştır.¹⁰

Bu ilişkide Rusya'yı tartışmasız olarak daha güçlü bir partner haline getiren etkenleri dengelemek için Ukrayna siyasi bir karşı dengeye ihtiyaç duymaktadır. Bu genelde Batı'nın, özelde ABD'nin oynayacağı rolü tanımlamaktadır. Clinton yönetimi başlangıçtan beri ABD dış politika hedeflerinden birinin Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından doğan sonuçlarla uğraşmak olacağını ifade etmişti. ABD stratejisinin köşe taşlarından biri de ünlü jeopolitisyen Zbigniew Brzezinski tarafından da desteklenen bir düşünce olan "Sovyet sonrası alanda jeopolitik çoğulculuğun korunması" olmuştur. Daha basit bir ifadeyle, bunun anlamı Batı'nın çıkarlarının Rusya şemsiyesi altında Avrasya sınır topraklarında her hangi bir bütünleşmenin önlenmesinden yana olduğudur. Bu türlü bir he-

.....
**Bir tarafta genişlemekte
olan NATO ve AB'nin
arasındaki jeostratejik
konumu, diğer tarafta
Rusya ile konumu
Ukrayna'yı Sherman
Garnett'in son kitabının
başlığı olan Avrupa'nın
güvenlik yapısında
"kemerdeki anahtar taş"
haline getirmiştir.**
.....

¹⁰ Bu eğilim bir Rus analizcisince incelenmiştir. Ona göre "1995 itibarıyla Rusya'nın Ukrayna'yla işbirliği yapmak üzere ilgilendiği bir alan yoktu... Tek alan iletişim alanıydı". "Ancak bunun önemi bile Rusya Beyaz Rusya ve Polonya üzerinden geçen iki yeni boru hattını tamamladığında azalacaktır". (Arkady Moshes, "Konfliktynyi potentsial v rossiisko-ukrainskikh otnosheniyakh. Vzglad iz Rossii", in Etnicheskie i regional'nyie konflikty v Yevrazii. V 3-kh kniagh. Kn. 2. Rossiya, Ukraina, Belorussiya. Moskova: Ves' Mir, 1997, s. 23-44).

defte, Karadeniz kuzey kıyısında yer alan, Rusya'yla sınır komşusu, Fransa büyüklüğünde bir ülke olan Ukrayna'nın önemi tartışmasızdır. Bir tarafta genişlemekte olan NATO ve AB'nin arasındaki jeostratejik konumu diğer tarafta Rusya ile konumu, Ukrayna'yı Sherman Garnett'in son kitabının¹¹ başlığı olan Avrupa'nın güvenlik yapısında "kemerdeki anahtar taş" haline getirmiştir.

Washington'un Kiev'deki yeni müttefiklerine ısrarla iletmeye çalıştığı şey "Ukrayna'nın kaderinin en yakın gelecekte gerçek bir Merkezi Avrupa devletine dönüşmesine bağlı olduğudur... Bu türlü bir yönelim Ukrayna'ya kendi jeopolitik kimliğini kazandıracak ve Rusya yoluyla (ilişkileri yoluyla) Avrasya ile arasındaki geleneksel bağı koparacaktır".¹² Bu argümanları daha da inandırıcı kılmak istersek, Ukrayna'nın, Amerika tarafından BDT ülkeleri arasında en fazla, İsrail ve Mısır'dan sonra da dünyadaki üçüncü en fazla mali destek verilen ülke olduğunu belirtmeliyiz.

Batı etkisinin Ukrayna-Rusya ilişkilerindeki etkisi ve özellikle de Rusya'nın Ukrayna karşısındaki politikaları üzerindeki etkisini fazla abartmamalıyız. Moskova uzmanı Arkady Moshes'in " Batı'nın Rusya üzerindeki etkisi onun neyi yapmaması üzerine koyduğu kısıtlarla ilgilidir ancak karar sürecinde ne yapması gerektiği üzerinde değil"¹³ şeklindeki görüşlerini paylaşmamak mümkün değildir. Ancak, bu bile Kiev'in Moskova'nın "emperyal planlarına" karşı "Batı kartını" oynaması için yeterlidir.

Bu nedenle Ukrayna'nın Rusya karşısındaki zayıflığı ve etkili bazı Batı çevrelerince kabul gören önemli jeopolitik konumu Kiev'i Moskova'ya karşı bir dengeleyici unsur olarak öne çıkarmış ve temelde Ukrayna seçkinlerinin tek seçeneği olarak iki ana stratejik partnerle -Amerika ve Rusya- "çok yönlü diplomasiyi" yaratmıştır. Aslında, diğer şekilde, dünyada bağımsız aktörler olarak yerlerini korumaları, ulusal ekonomiyi istikrarlı bir şekilde götürmeleri ve Ruslar tarafından (çok samimi şekilde olmasa da) eşit muamele görmeyi başarmaları oldukça zordur.

Bu mantıklı plan niçin uygulanamadı?

* * *

¹¹ Sherman Garnett, *Keystone in the arch: Ukraine and the New Geopolitical Geography of Eastern and Central Europe*, Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1996.

¹² Zbigniew Brzezinski, "Vyrishal'na rol' Ukrainy na postradyans'komu prostori", *Polityka i chas*, No.9, 1997, s. 26-27.

¹³ Arkady Moshes, "Russian Policy Towards Ukraine, Belarus and the Baltic States in the Putin Era", *PONARS*, 2000, memo no.123.

Kiev'in iç siyaseti ve Batı ile temaslarının daha geniş bağlamında Ukrayna-Rusya ilişkilerine daha yakından bakalım.

Tamamiyle teorik bir bakış açısından, -hem iç demokratik transformasyonlar hem de dış jeopolitik yönelimler açısından Ukrayna hem Moskova'ya ve hem de yavaş ama emin adımlarla Batı'ya aynı zamanda yakınlaşabilir. Bu hedef *Politychna dumka* gazetesi çevresinde gruplaşmış bir Ukraynalı siyasi bilim takımı tarafından 1993'te şu şekilde formulize edilmiştir: "Ukrayna'nın güvenliği ya da ulus olarak gelişimi için uygun koşullar Rusya ile derin ve samimi ilişkiler kurmadan mümkün değildir... Bu yüzden Kiev kendi çıkarlarını korumaya çalışırken, diğer tarafta Moskova ile yüzlerce yıllık ilişkisini yeni bir temele oturtmak için oldukça zor bir görev üstlenmiştir..."¹⁴ Aynı teorik ihtimal (Ukrayna'nın Batı vektörüne olan güçlü vurgusuyla) Brzezinski tarafından da Büyük Satranç Tahtası'nda belirtilmiştir. Brzezinski "2005-2010 yılları arasındaki dönemde, Ukrayna özellikle de iç reformlarda ciddi ilerleme kaydetmiş ve Merkezi Avrupa ülkesi olarak tanımlanmayı başarabilmişse, AB ve NATO ile ciddi müzakerelere girmeye hazır olmalıdır" demiştir.¹⁵

Ukrayna'nın bu uyumlu ve dengeli politikasının en iyi tanımlanmış hali Kiev siyaset analizcilerinin önde gelenlerinden olan Aleksandr Dergachev'in yazılarında yer almaktadır. "Ukrayna bütünüyle bir Avrupa ulusu haline gelecektir...Rusya ise büyük ölçüde farklı ve daha karmaşık jeopolitik olasılıklara açıktır". Dergachev'e göre, Ukrayna'nın birincil dış politika öncelikleri "Rusya'ya tek taraflı bağımlılığı azaltmak" ve "Batı ve Doğu Merkezi Avrupa ülkeleriyle işbirliği içerisinde dış ekonomik ve insani temasların yeniden düzenlenmesi"dir. Özetle, Kiev "hem Rusya hem de Batı'yla normal işbirliğine ihtiyaç duymaktadır, bu iki kutuptan birini seçme gerekliliği Ukrayna'nın ulusal çıkarlarına zarar verecektir".¹⁶

Bir süre, oldukça fazla sayıda gözlemci yukarıda bahsedilen teorinin başarıyla pratiğe geçirilebileceğine inanmıştır. Aslında, Ukrayna Avrupa Konseyi'nin bir üyesidir (Rusya'dan önce), BİO'ya (PFP) ilk katılan ülkedir (BDT ülkeleri arasında) ve NATO ile özel bir *Charter* (Rusya'ninkine benzer) imzalamıştır. Polonya'nın lobicilik faaliyetleri sonucu Merkezi Avrupa Girişimine kabul edildi. Avrasya cephesinde ise

¹⁴ Antol Lieven'den alınmıştır, *Ukraine and Russia: A Fraternal Rivalry*, Washington, D.C.:United States Institute of Peace Press, 1999, p. 8-9.

¹⁵ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, New York: HarperCollins, 1997, s.84.

¹⁶ Aleksandr Dergachev, "Ukarina v sovremennykh geopoliticheskikh preobrazovaniyakh", *Polis*, no.3, 1998, s. 124-132.

BDT içinde Moskova'nın baskın konumunu zayıflatmak için Ukrayna Gürcistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova ile birlikte ekonomik işbirliği ve enerji taşımacılığını kolaylaştırmak için gevşek bir grup-GUAM- oluşturuldu. Bu girişim Washington'ın da tam desteğini aldı.

Aynı zamanda, bir dizi uzun ve zorlu müzakere sonrası, Ukrayna ve Rusya 1997'de Ukrayna'nın egemenliğinin, uluslararası sınırlarının tanındığı ve Karadeniz filosu üzerindeki tartışmaların askıya alındığı Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık anlaşması imzalamıştır. Daha sonraki yıl başkan Kuçma'nın Moskova'ya resmi ziyareti sırasında Rusya ve Ukrayna arasında 1998-2007 dönemi için büyük ölçekli bir Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.

1999'un sonunda Ukrayna tüm bu olumlu gelişmelere rağmen hem Batı hem de Doğu ile ilişkilerini acınacak şekilde bozmuştur. Bu başarısızlığın ana nedeni Sovyetler Birliği ruble sistemi altında beliren özel sosyo-politik sistemde yatar. Bağımsız Ukrayna'nın liderleri (daha önceki komünistler "milliyetçi" olmuşlardır) derin ve ciddi siyasi ve ekonomik reformlarla ilgilenmeyip bunun yerine kendi çıkarlarını ön plana çıkarmışlardır. Ukrayna'nın eski komünist seçkinlerinin bu yanlış yönetimi Batılı politika oluşturucularının gözünden kaçmamıştır. Şu anki neredeyse iflas etmiş ekonomisiyle, sahte parlamenter sistemiyle, kontrol edilen yargı sistemiyle, susturulmuş medyası ve yaygın rüşvet ile Ukrayna toplumu "Avrupa standartlarına" hayli uzaktır. Ukrayna büyük ölçüde hala bir eski Sovyet ülkesidir. Bu yüzden bir gözlemcinin de söylediği gibi, "Ukrayna kendisini Rusya'dan uzak tutmasına rağmen, stratejik olarak Batı'ya yaklaşmamaktadır. Ukrayna'nın batı sınırında NATO genişlemesinin ilk dalgası durmuştur. Bu bölünme yeni ekonomik düzenlemeler, vize ve diğer kısıtlamaları getirecek olan AB genişlemesi ile daha da derinleşecektir".¹⁷

Ukrayna adaylar arasında yerini alamamıştır çünkü ekonomik ve siyasi reformlar konusunda AB'yi ikna edememiştir. Brüksel'deki Avrupa Siyasi Etüdler Merkezi'nde analizci olan Micheal Emerson'a göre, AB'nin Ukrayna için yeterince zamanı yoktur. "AB'nin Ukrayna politikalarını anlayışlı ancak 'askıda' bir durum olarak yorumluyorum", demiştir.¹⁸ Bu kibar diplomatik ifadeden, görünen gelecekte genişlemiş Büyük Avrupa ve Avrasya olarak tanımlanan yer arasındaki sınırın Polonya-Ukrayna sınırı boyunca oluşacağı anlaşılmaktadır.

¹⁷ Arkady Moshes, "Russian-Ukrainian Relations After Ukraine's Elections", PONARS, 1999, memo no.82.

¹⁸ Bakınız Ahto Lobjakas, "Ukraine: European Union expected to put Kiev in Hold", RFE/RL Weekly Magazine, Şubat 13, 2001.

Yoldaş Suçlu (Comrade Criminal) adlı ünlü kitabın yazarı Stephen Handelman "İşler nasıl bu kadar kötüye gitti?" diye sormaktadır. Ona göre Ukrayna'daki iç gelişmeleri görmezden geldiği için Batı da suçludur. Handelman, "Avrupa ile beraber ABD de Rusya ve Batı arasında önemli bir tampon ülke olan Ukrayna'da istikrarı muhafaza etmek ümidiyle, son on yılın büyük bölümünde Ukrayna'nın yağmalanmasına göz yumdu", demektedir. Ancak bu politika geri tepmiştir. "Şu anda Ukrayna'nın güçsüzlüğü potansiyel bir NATO müttefiki ya da ticari ortak olarak Batı'da şüpheler uyandırmaktadır, ve bunun da paradoksal sonucu Ukrayna'yı Moskova'ya itmek olacaktır".¹⁹

Kesinlikle! Şu anda önemli olan Ukrayna'nın Rusya'yı eşit bir komşu olarak değil itaatkar bir müşteri olarak kabul etmeye hazır olmasıdır. Batı'yı hayal kırıklığına uğratan kötü yönetim, yolsuzluk, reform eksikliği Ukrayna'nın Rusya ile de iyi komşuluk ve karşılıklı yararlı ilişkiler geliştirmesini engellemiştir.

Temelde Moskova'nın Kiev'le ilgili hoşuna gitmeyen dört şey vardır:

- Ukrayna, Rus gazının karşılığını ödememekte böylece de Rusya'yı istemsiz ana ekonomik yardım ülkesi haline getirmektedir. Rus verilerine göre, Ukrayna'nın toplam enerji borcu 3.5 milyar dolara erişmiştir.
- Ukrayna Batı pazarlarına gazın ulaşımını aksatacak şekilde Rus gazını çalmaktadır. Yıllık çalınan gaz miktarı 2-3 milyar metre küp olarak tahmin edilmektedir.
- Ukrayna toplum hayatının tüm alanlarında devlet dilinin kullanımı arttırmayı amaçlayan dil, eğitim ve iletişim politikaları izlemektedir. Bu da milyonlarca etnik Rus'un haklarının ihlalidir.
- Ukrayna, Rusya'nın liderliğindeki BDT savunma yapıları yerine "anti-Rus" yönelimini sergiler şekilde Avrupa-Atlantik güvenlik örgütleriyle ilişkilerini geliştirmektedir.

Bu siyasi rahatsızlıklar uzun süre Moskova'yı kızdırmıştır. Ancak Ukrayna şimdiye dek Rus baskısına direnmeyi başarmıştır. Son zamanlarda iki gelişme önemlidir: Batı'da bir değişim ve Kremlin'de değişim. Batı'nın Ukrayna'nın "demokratik geçişi" ile ilgili değişen düşünceleri ve Putin'in Moskova'da iktidara gelişi Kiev için olumsuz gelişmelerdir.

Putin'in eski Sovyet alanı ile ilgili politikalarında dikkate alınması gereken önemli bir nokta, selefi Boris Yeltsin gibi SSCB'nin parçalanmasından kişisel olarak sorumlu olmamasıdır. Yeltsin'in 1991'deki

¹⁹ Stephen Handelman, "West Needs To Face Scarcy Prospects of Chaos in Ukraine", *Toronto Star*, Şubat, 13, 2001.

.....
 : **Putin'in eski Sovyet alanı**
 : **ile ilgili politikalarında**
 : **dikkate alınması gereken**
 : **önemli bir nokta,**
 : **selefi Boris Yeltsin**
 : **gibi SSCB'nin**
 : **parçalanmasından kişisel**
 : **olarak sorumlu**
 : **olmamasıdır.**
 : .....

eylemlerini kamuoyu önünde haklı çıkarmak için yaptığı gibi BDT'yi mutlu kardeş ülkeler topluluğu olarak gösterme zorunluluğu yoktur. Bu yüzden Putin'in "yakın çevre" ile uğraşırken daha geniş manevra alanı vardır. BDT'deki partnerlerine duruma göre zor yoluyla ya da tatlı sözlerle kandırarak davranma özgürlüğüne sahiptir ve müzakerelerde daha sert bir tutum

benimseyebilmektedir.

Temmuz 2000'de açıklanan Rusya'nın yeni dış politika doktrini, Yeltsin döneminde oldukça sık yapılan ancak verimsiz olan devlet başkanları zirvelerinin aksine BDT ülkeleriyle ikili ilişkilerdeki farklılaşmayı vurgulamaktadır. stratejik politika planı yazarları²⁰ da "BDT'nin her üyesiyle" pratikteki ilişkiler karşılıklı açıklık ve Rusya Federasyonu'nun çıkarlarını göz önünde bulundurmaya hazır şekilde yürütülmelidir" demektedir. Bu eğilim Rusya'nın Güvenlik Konseyi Başkanı Sergei Ivanov tarafından da doğrulanmıştır. Münih'te bir savunma konferansında Rusya'nın BDT siyasetinin "ana yönelimlerini gözden geçirmesinin, BDT'nin tamamıyla uluslararası bir birlik haline gelmesi yönündeki gelişmelerin hızlandırılmasının yakın gelecekte mümkün olmadığı" sonucunu ortaya koyduğunu belirtmiştir. Bunun yerine Rusya "öncelikle tüm BDT ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirerek" kendi çıkarlarını takip edecektir.²¹

Bunlar oyunun yeni kurallarıdır. Bu arada Ukrayna ile ilgili Rus kamuoyunun görüşleri daha olumsuz hale gelmiştir. 1999 kamuoyu yoklamalarına göre Kiev'in Moskova'ya karşı dostane bir tutum izlediği yolundaki görüşler yüzde 41 oranındadır. (Yüzde 23'lük bir kesim ise bu görüşte değildir.) Analizci Moshes'in dikkat çektiği bu nokta, Rusya'da "Ukrayna'ya bedava aş yok" politikasının popülerliğinin arttığına göstergesidir.²²

Putin, başbakanken bile bu kamu hassasiyetine cevap vermiş ve Ukrayna politikalarının Rus 'ulusal çıkarlarına' zıt olarak algılanan tüm noktalarına; Kiev'in gaz borcu ve gazı çalması, Ukraynalı Rusların hak-

²⁰ Bakınız benim yazım " Putin's Russia Defines Its Foreign Policy Agenda", *Eurasia Insight*, Temmuz 28, 2000

²¹ Robert Cottrell, "In search of a Policy", *Financial Times*, Şubat 20, 2001.

²² Arkady Moshes, "Russian Policy Towards Ukraine, Belarus and the Baltic States in the Putin Era".

ları, ve Ukrayna'nın Batı savunma ve güvenlik kurumları ile yakın ilişkilerine odaklanmıştır. 1999 sonundan beri Moskova Ukrayna'ya bu dört tartışmalı alanda "dostane olmayan tutumunu" değiştirmesi yönünde baskı yapmaktadır.

Şu an için Ukrayna'nın enerji sorununu çözmesi zor görünmektedir. 1999'da Türkmenistan'dan gaz alma çabası başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Aynı sorun yüzünden, Ukrayna'nın ödeme yapmaması nedeniyle Türkmenistan yıllar önce Ukrayna'ya gaz vermeyi durdurmuştu. Ukrayna başbakanı Viktor Yuşenko'nun Tahran'daki son görüşmeleri temel alındığında İran gazının Avrupa'ya Ukrayna yoluyla taşınması düşüncesi de çok ümit verici değildir. Uzmanlara göre "plan hattın Rusya'dan geçme zorunluluğu ve Ukrayna'nın transit gazın taşınmasındaki kötü sicili gibi bir çok engelle karşılaşmaktadır".²³ Aynı zamanda Rus Gasprom'u, Ukrayna'yı şu an ülkeden geçmekte olan 110-120 milyar metreküp doğal gazın 70 milyar metrekübünün farklı hatlardan geçirileceği ile tehdit etmektedir. Rus resmi çevrelerine göre Polonya ve Slovakya'dan geçecek olan yeni bir boru hattı ciddi şekilde düşünülmektedir ve buna ek olarak Mavi Akım projesi- Türkiye'ye boru hattı- de uygulamaya konulmuştur.

Ukrayna'nın mali durumu göz önünde bulundurulduğunda, Rusya'nın gaz borcunu hemen alması çok zayıf bir ihtimaldir. Buna rağmen Moskova, Kiev'in enerji borçlarını Ukrayna'nın özelleştirme programlarında bir güç haline dönüştürme konusu üzerinde çalışmaktadır. Rusya Dışişleri Bakanlığı Ukrayna Bölümü başkanı Viktor Sorokin, Financial Times'a "Rusya'nın 2.2 milyar dolarlık gaz borcunu Ukrayna kamu kurumlarında hisseye çevirmeye çalıştığını"²⁴ ifade etmiştir. Rus Gasprom'u, Rusya'nın Avrupa'ya gaz ihraç ettiği Ukrayna boru hatlarının kontrolünü de eline geçirmek istemektedir. "Borçlar için hisse" anlaşmasına varılmadan önce bile Rus iş çevreleri bazı önemli Ukrayna aktiflerini satın almıştı.

Rusya'nın güçlü Alfa Grubu bu alanda başı çekmektedir. Geçtiğimiz yıl Alfa Bank Kievinvestbank'ın yüzde 76'sını, Alfa Grubuna ait Tumen Petrol Şirketi de LINOS petrol rafinerisinin yüzde 67'sini satın almıştır. Alfa Grubu bir Ukrayna kanalı ve

.....
Ukrayna'nın
mali durumu göz önünde
bulundurulduğunda,
Rusya'nın gaz borcunu
hemen alması çok zayıf
bir ihtimaldir.
 .....

²³ Micheal Lelyveld, "Ukraine: Talks Continue with Iran On Gas Pipeline For Europe", *RFE/RL Weekly Magazine*, Şubat 8, 2001.

²⁴ Charles Clover, "Good Neighbour or Great Power?", *Financial Times*, Ocak 22, 2001.

radyo istasyonunu da kontrolünde bulundurmaktadır. Yine geçen yıl Rus Alüminyum'un bir yan kolu, Mikolayiv alüminyum rafinerisini ve Rus petrol devi Lukoil Odessa petrol rafinerisinin büyük kısmını satın almıştır.²⁵

Batılı uzmanlar bu "yeni Rus genişlemesini" yorumlama konusunda farklı görüşlere taşımaktadır. Carnegie Endowment for International Peace kurumunda kıdemli araştırmacı olan Anders Aslund, Rus işadamlarının "açık özelleştirme görüşmeleri yoluyla olmasa da rekabetçi ortamda" Ukrayna şirketlerini almalarında her hangi bir gariplik görmediğini ifade etmiştir. Aslund'a göre, bu Rus işadamları Rus devleti ajanları olarak görülmemelidir: "Bu şekilde hareket etmemekte ve kendilerini bu şekilde görmemektedirler".²⁶ Ancak diğer gözlemciler daha endişelidir. *Financial Times*'in Kiev muhabiri Charles Clover'a göre bazı Ukraynalılar ve Batılı diplomatlar "gizli olarak, Rusya'nın Ukrayna'ya sermaye akışını destekleyen gizli jeopolitik gündem oluşturduğunu, ve bunun da Moskova'nın geçmişteki emperyal tebası üzerindeki kontrolünü arttıracak olduğunu belirttiklerini".²⁷ söylemiştir. Ukrayna'nın eski üst düzey bankacısı ve Başbakan Yardımcısı Serhiy Tyhypko ortada belirli bir riskin olduğu konusunda hemfikirdir: "Eğer herhangi bir ülke ekonomimizin büyük kısmına sahip olur ya da önemli bir sektörde baskın olursa, siyasetimize de girmesi oldukça muhtemeldir".²⁸

Ukrayna'nın savunma politikalarında da önemli bir değişim gözlemlenmektedir. Ocak ortasında Rusya Savunma Bakanı Igor Sergejev'in Kiev'i ziyareti sırasında, Ukrayna ve Rusya 52 maddelik bir askeri işbirliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşma Rusya'ya Ukrayna topraklarında çok uluslu askeri hareketlerin planlanmasında rol oynama izni vermiştir. Anlaşma, ortak Bir Rusya-Ukrayna deniz birimi oluşturulmasını ve "çeşitli silahların ortak üretimini" öngörmektedir. Bazı Ukraynalı yorumcular Ukrayna-Rusya arasındaki yeni anlaşmanın "Ukrayna'nın güvenlik politikalarında Batı'dan uzaklaşma, Rusya'ya yönelme eğilimli bir değişimin işareti" olabileceğini belirtmiştir. Bunların ötesinde, Ukrayna 1998 Kasımında NATO ile bir işbirliği programını deklare etmiştir. Bu programın amaçları arasında "kıtanın güvenliğini ve istikrarını sağlayacak olan Ukrayna'nın Avrupa Avrupa-Atlantik yapılarına dahil edilmesi" yer almaktadır.²⁹

²⁵ Bakınız Charles Clover, "The New Russian Expansion", *Financial Times*, Şubat 5, 2001.

²⁶ Bakınız "Kuchmagate: Political Crisis in Ukraine?" *Carnegie Endowment Russian and Eurasian Program Meeting Report*, vol.3, no.3, Şubat 14, 2001.

²⁷ Clover, "The New Russian Expansion".

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Bakınız Charles Clover, "Ukraine Looks East", *Financial Times*, Ocak 21, 2001.

Şubat ayında Dnipropetrovsk'daki son Kuçma-Putin zirvesinde, Ukrayna ve Rusya başkanları sivil gökbilim araştırmaları ve havacılık alanlarında bir dizi anlaşma imzalamışlardır. Açıkçası, Çin, Hindistan ve Orta Doğu gibi geleneksel Sovyet piyasaları ile bağlantı kurarak Rusya'nın askeri-endüstriyel kompleksini yeniden yapılandırmaya çalışan Putin için, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bozulan endüstriyel ağı yeniden kurmak oldukça önemlidir. Ancak New York Times'dan Patrick Tyler'a göre "Ukrayna Bay Putin'in stratejisinde daha fazla önem taşımaktadır. Moskova'nın ekonomik ve siyasi işbirliğini arttırmak yoluyla, uzay teknolojisi ve havacılık alanında bir ortak hedef belirlemesi, Ukrayna'nın ABD ve NATO ile stratejik ittifak hızını azaltacaktır".³⁰

Putin'in takımı da oldukça agresifdir. Rusya'nın yeni dış politika doktrinine göre Moskova " Rusya'nın dışında yaşayan vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini güvence altına almak" isteyecek ve " onlarla ve örgütleriyle derin bağlar geliştirmeye" çalışacaktır. Duma'da, BDT ülkelerinde Rus dilinin konumu ile ilgili bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Geçtiğimiz yaz Duma Ukrayna'yı 1997 Rus-Ukrayna anlaşmasındaki ulusal azınlıklarla ilgili hükümleri ihlal ettiği gerekçesiyle suçlamıştır. Bu Putin'in ayrımcılığın sona erdirilmesi için gerekli önlemleri alması talebine kadar gitmiştir. 11 milyon Rus nüfusuna sahip ve vatandaşlarının en az yarısının Rusça'yı ana dilleri gibi gördükleri Ukrayna'da, Moskova'nın politikaları kamu desteğine sahip olmaktadır. Mart 2000'de Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, vatandaşların yüzde 39'u Rusça'ya ikinci dil statüsü verilmesinden yana ve benzer bir yüzde de Ukrayna'da Rusça'nın resmi statüsünden yana olarak belirlenmiştir. Yalnızca yüzde 17'lik bir kesim Ukrayna toplum yaşamında Rusça'nın yasaklanmasından yanadır.

Kanada Enstitüsü Ukrayna Çalışmalarında araştırmacı olan Taras Kuzio'ya göre "Moskova Rusçanın eski Sovyet devletlerinde kullanımının, bu ülkeler üzerindeki etkisini güvence altına alacağına inanmaktadır".³¹

Belki de "Ukrayna'nın Doğuya yöneliminin" en sembolik göstergesi batı yanlısı genç Dışişleri bakanı Boris Tarasyuk'un tecrübeli diplomat Anatoly Zlenko ile değiştirilmesidir. Ukrayna'nın ABD ve Batı ile yakınlaşmasının mimarı Trasyuk'tan nefret eden Moskova güvenlik çevrelerinin onun istifası için lobi faaliyetleri yürüttükleri konusu gayet

³⁰ Patrick E. Tyler, "Russia Offers a Motherly Embrace for Ukraine Industry", *New York Times*, Şubat 13, 2001.

³¹ Taras Kuzio, "Language and Nationism in the Post-Soviet Space", *RFE/RL News line*, Ağustos 3, 2000.

lkeler arasında "belirgin bir uçurum" olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, Lieven'e göre Ukrayna'nın Batı kurumlarıyla bütüncül bir entegrasyonu "siyasi tartişma sınırlarını aşmıştır". Batı hep birlikte Ukrayna'nın sorunlarının çözümüne yoğunlaşmalı ve bu noktadaki gelişmeleri fazla iyimserlik göstermeden "muhafazakar" Şekilde Őekillendirmeye alışmalıdır. Lieven'in çıkardığı genel sonuç şudur: Bugünün Ukrayna'sında karşılaştığımız Şey "Batı ile entegrasyon yolunda bir zafer ya da yenilenme olmadığı gibi Rusya ile birlik oluşturma konusunda da bir yönelim olmadığıdır". Amerika ve Avrupa Ukrayna'yı Batı ile entegre etme yönündeki umutlarını bırakmalı, bunun yerine durumun istikrar bozucu bir i çatışmaya dönüşmemesi için gelişmeleri Őekillendirmeye alışmalıdır.³⁴

³⁴ Bakınız "Kuchmagate: *Political crisis in Ukraine?*"